

Omówienia

Rodzina Policyjna w fotografii 1929–1939, red. nadkom. K. Musielak, T. Bracka, J. Olbrychowski, G. Szkonter, M. Zychowicz, **Biuro Historii i Tradycji Policji Komendy Głównej Policji, Warszawa 2018, ss. 179**

Album przedstawia dzieje organizacji powstałej w celu wsparcia społeczności policyjnej. „Rodzina Policyjna” rozpoczęła działalność w 1929 r. Pomysł tego typu organizacji zrodził się wśród żon wyższych oficerów Policji Państwowej. Celem jej była działalność samopomocowa skierowana do wdów i sierot po funkcjonariuszach oraz rodzin policyjnych, w różnych formach. Zdjęcia rejestrują działalność „Rodziny Policyjnej”, m.in. spotkania członków, działalność teatrów amatorskich, wydarzenia ważne dla stowarzyszenia, pamiątki, wycieczki, plakaty zachęcające do udziału w różnych wydarzeniach, uroczystości, kolonie letnie. Ważną częścią albumu są zdjęcia osób, m.in. najbardziej zaangażowane członkinie, w tym pierwsza przewodnicząca Jadwiga Maleszewska, oraz grupowe zdjęcia członków organizacji z różnych części II Rzeczypospolitej, np. Poznania, Torunia, Stryja czy Stanisławowa. Na uwagę zasługuje bardzo ładna szata graficzna, twarda oprawa i atrakcyjny papier.

Marcin Kania, *Policja Państwowa w powiecie zawierciańskim 1927–1939. Struktura, działalność, wojenne i powojenne losy funkcjonariuszy*, Wydawnictwo IPN, Katowice–Warszawa 2019, ss. 461

Publikacja składa się z sześciu rozdziałów, w tym dwóch wprowadzających. W pierwszym autor przedstawił organizację i zadania Policji Państwowej w II Rzeczypospolitej, w drugim natomiast zawarta jest ogólna charakterystyka powiatu zawierciańskiego w latach 1927–1939. Trzeci rozdział dotyczy problematyki organizacyjnej i kadrowej Policji Państwowej w powiecie zawierciańskim (1927–1939). Realizację ochrony porządku i bezpieczeństwa w powiecie zawierciańskim zawiera rozdział czwarty. Obejmuje on ochronę porządku publicznego, zwalczanie przestępczości kryminalnej, nadzorowanie ruchów politycznych i społecznych oraz zwalczanie działalności wywrotowej. Następnie czytelnik może poznać działalność policjantów na płaszczyźnie społecznej.

W kończącym książkę rozdziale szóstym autor przedstawił dzieje policjantów zawierciańskich po 1 września 1939 r. (ewakuacja we wrześniu 1939, losy policjantów w okresie okupacji oraz w Polsce Ludowej). Autor przedstawił zagadnienia do tej pory rzadko eksplorowane, np. sport jako element przygotowania policjanta do służby i forma rekreacji. Do tomu dołączono wybrane dokumenty niedrukowane. Publikacja wzbogacona została również o 34 zdjęcia, noty biograficzne i wykaz funkcjonariuszy Policji Państwowej służących w powiecie w latach 1927–1939. Dla ułatwienia odbioru książki opracowano indeks osobowy i indeks miejscowości.

Robert Piwko, *Raoul Sergiusz Madela „Paproć” (1914–1945). Zarys biografii ostatniego szefa wywiadu Obwodu AK Sandomierz, Sandomierz 2019, Muzeum Okręgowe w Sandomierzu, ss. 118*

Książka składa się z sześciu rozdziałów ułożonych chronologicznie, obejmujących kolejne okresy w życiu bohatera publikacji, Raoula Sergiusza Madely. Rozdział pierwszy opisuje dzieciństwo i młodość. Cztery kolejne rozdziały przedstawiają karierę wojskową: obejmują służbę w wojsku polskim, udział w wojnie obronnej w 1939 r., w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie, w Armii Krajowej. Na uwagę zasługuje działalność Raoula Sergiusza Madely w AK na przyczółku sandomierskim, gdzie służył w sztabie komendy Obwodu AK Sandomierz. Ostatni rozdział opisuje aresztowanie, proces i śmierć bohatera. Publikacja zawiera indeks osobowy i geograficzny. Do publikacji dołączono ilustracje i dokumenty.

Policja granatowa w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945, red. T. Domański, E. Majcher-Ociesa, Wydawnictwo IPN, Kielce–Warszawa 2019, ss. 296

Publikacja składa się z dziewięciu artykułów. Tom rozpoczyna rozbudowany artykuł Macieja Korkucia na temat historycznych i państwowo-prawnych kontekstów funkcjonowania granatowej policji w Generalnym Gubernatorstwie w latach 1939–1945. Marcin Przegiętka przedstawił postać podpułkownika żandarmerii Hansa Köllnera, jednego z organizatorów Policji granatowej. Natomiast Ewa Wójcicka i Piotr Rogowski opracowali wybrane dokumenty do dziejów *Polnische Polizei* z zasobu byłej Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce. Kolejne dwa teksty, Tomasza Domańskiego i Dariusza Palacza, dotyczą policji granatowej na Kielecczyźnie. Pierwszy z wymienionych historyków badał

temat na terenie Kielc i w powiecie kieleckim, a drugi w Opocznie. Polska Policja Kryminalna w dystrykcie lubelskim znajduje się w kręgu zainteresowań Tomasza Pączka. Następnie Sebastian Piątkowski przedstawił „Dwie narracje. Tematyka policji granatowej na łamach niemieckiej prasy polskojęzycznej i polskiej prasy konspiracyjnej Generalnego Gubernatorstwa”. Tom kończą dwa teksty dotyczące historii powojennej. Daniel Czerwiński scharakteryzował losy policjantów granatowych jako obiekt zainteresowania Urzędu Bezpieczeństwa na przykładzie Gdańska, a Michał Sywula – na terenie woj. gdańskiego. Książka zawiera indeks osób. We wstępie redaktorzy określili stan badań nad Polnische Polizei im Generalgouvernement oraz wskazali perspektywy badawcze.

Policja Państwowa i Policja Województwa Śląskiego w kolorowej fotografii, red. nadkom. K. Musielak, G. Grześkowiak, M. Chlipała, Biuro Historii i Tradycji Policji Komendy Głównej Policji, Warszawa 2019, ss. 100

Jest to album, bardzo starannie opracowany edytorsko, wydany w setną rocznicę powołania Policji Państwowej. Rozpoczynają go zdjęcia ustaw dotyczących powstania policji i jej organizacji oraz zdjęcia komendantów głównych. Album zawiera fotografie ważnych wydarzeń z życia policji, obchodów świąt, następnie dekoracji policjantów, odznaczeń. Od 1929 r. w szeregi policji przyjmowane są kobiety na stanowiska funkcyjne. Album zawiera zdjęcia policjantek podczas służby, wśród dzieci na ulicy oraz podczas szkoleń. Wśród kobiet znajduje się aspirant Stanisława Filipina Paleolog. Oddzielne części publikacji poświęcone zostały Policji Konnej, Policji Wodnej, psom na służbie, orkiestrom policyjnym oraz dystynkcjom policyjnym. Nie zabrakło zdjęć ze szkół policyjnych, m.in. w Mostach Wielkich. Ważną część zajmują zdjęcia rodzinne funkcjonariuszy. Ostatnia część albumu dotyczy Policji Województwa Śląskiego. Ta część zawiera zdjęcia głównych komendantów Policji woj. śląskiego oraz zdjęcia funkcjonariuszy na służbie i te dokumentujące ich życie rodzinne. Album kończą stopnie służbowe obowiązujące w latach 1922–1936.

100-lecie Policji Miasta Kielce, red. D. Palacz, K. Wątopek, P. Zalewski, Muzeum Narodowe w Kielcach, Kielce 2019, ss. 518

Monografia wielu autorów, będąca przedmiotem omówienia, przedstawia historię Policji powiatu i miasta Kielce na przestrzeni 100 lat. Zasadniczym przedmiotem badań było poszerzenie wiedzy o organach porządku publicznego, tj. Policji Państwowej, Policji Polskiej Generalnego Gubernatorstwa (tzw. Policja

„Granatowa”), Milicji Obywatelskiej oraz Policji w latach 1990–2019, na tle obowiązujących systemów politycznych i prawnych. W przedstawionych opracowaniach autorzy dążyli do zaprezentowania zaangażowania organów porządku publicznego w eliminowanie zagrożeń bezpieczeństwa publicznego oraz ich udziału w życiu politycznym i społecznym kraju. Przedstawiono również indywidualne postawy funkcjonariuszy tych organów w związku z realizowanymi przez nich zadaniami, głównie w aspekcie regionalnym. Publikacja składa się z dwudziestu trzech opracowań przyporządkowanych do czterech rozdziałów. W publikacji przyjęto układ chronologiczno-rzeczowy.

W rozdziale odnoszącym się do Policji Państwowej ukazano między innymi Kielce w pierwszych latach niepodległości, ze szczególnym zaakcentowaniem powołania organów nadzorowania przestrzegania porządku prawnego. Przedstawiono proces kształtowania struktur organizacyjnych Policji Państwowej w Kielcach w latach 1919–1939. Dokonano również charakterystyki zagrożenia przestępczością kryminalną w Kielcach w okresie międzywojennym oraz roli, jaką odegrała Policja Państwowa w jej zwalczaniu. Zaprezentowano aktywność społeczną i filantropijną Stowarzyszenia Rodzina Policyjna, w tym zaangażowanie żon funkcjonariuszy Policji Państwowej w niesienie pomocy najsłabszym i najbardziej potrzebującym przedstawicielom polskiego społeczeństwa.

W rozdziale dotyczącym okresu II wojny światowej zaprezentowano funkcjonowanie Policji Polskiej Generalnego Gubernatorstwa, tzw. Policji „Granatowej” w Kielcach oraz przedstawiono imienną listę funkcjonariuszy tej formacji. W oparciu o „korespondencję katyńską kieleckich policjantów” przedstawiono tragiczne losy kieleckich funkcjonariuszy PP zamordowanych w ZSRR. Zaprezentowano losy Tadeusza Ignacego Rylskiego (1904–1983), funkcjonariusza Policji Państwowej, fotografa, żołnierza Armii Krajowej ps. „Ostoja Tytus”, dokumentującego życie społeczne na Kielecczyźnie w czasie II wojny światowej. Dokonano charakterystyki Jana Piwnika „Ponurego”, patrona Świętokrzyskiej Policji, przedstawiając go jako wzór policjanta-Polaka na przestrzeni 100 lat.

W rozdziale opisującym okres funkcjonowania Milicji Obywatelskiej zaprezentowano między innymi: formowanie, funkcjonowanie, zmiany strukturalno-organizacyjne oraz zaangażowanie tej formacji w życie polityczne regionu i kraju. Przedstawiono rolę, jaką odegrali ludowcy w funkcjonowaniu Milicji Obywatelskiej w Kielcach, oraz zaprezentowano zaangażowanie polityczne jej funkcjonariuszy w latach 1945–1946. Dokonano charakterystyki zadań oraz zakresu działania pionu śledczego Milicji Obywatelskiej na przykładzie Komendy Powiatowej Milicji Obywatelskiej w Kielcach. Zaprezentowano rozwój sportu „gwardyjskiego” w Kielcach na przykładzie Kieleckiego Klubu Sportowego „Błękitni”.

W rozdziale charakteryzującym Policję po transformacji ustrojowej przedstawiono funkcjonowanie Komendy Miejskiej Policji w Kielcach w latach 1990–2019 oraz rolę kobiet pełniących służbę w Policji na przykładzie kieleckiego garnizonu Policji. Zaprezentowano proces powstania i funkcjonowania Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Policjantów przy Komendzie Miejskiej Policji w Kielcach. Wskazano lokalizację siedzib kieleckiej Policji w ostatnim stuleciu oraz zmiany w wyposażeniu i umundurowaniu polskiego policjanta i milicjanta na przestrzeni 100 lat.

100 lat sandomierskiej Policji. Dziedzictwo i współczesność,
red. D. Chmielowiec, T. Giergiel, Sandomierz 2019, ss. 152

Publikacja składa się z dziewięciu artykułów. Słowo wstępne przygotował Komendant Główny Policji gen. insp. dr Jarosław Szymczyk. Tom rozpoczyna ją teksty Roberta Litwińskiego o genezie policji w II Rzeczypospolitej i Roberta Kotowskiego o Sandomierzu u progu niepodległości. Następnie Dariusz Chmielowiec przedstawił Policję Państwową w powiecie sandomierskim w latach 1919–1939. Do artykułu autor dołączył aneks zawierający sylwetki sandomierskich policjantów oraz wykaz policjantów i pracowników pełniących służbę w KPPP w Sandomierzu. Ten sam autor przygotował jeszcze teksty o policjancie Dionizym Rouby, sandomierskiej policyjnej karcie katyńskiej oraz o szefach organów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo w powiecie sandomierskim w latach 1919–2019. Natomiast Dariusz Chmielowiec razem z Tomisławem Giergielem zajęli się dwoma tematami wspólnie: „Służba i życie prywatne policjantów z Obrazowa w obiektywie starszego posterunkowego Adama Czerniawskiego” oraz „Sandomierscy policjanci w świetle zdjęć z albumów rodzinnych”. Następnie Mariusz Kusik i Paulina Mróz sporządzili kalendarium KPP w Sandomierzu po 1990 r. Publikacja została wydana przez Muzeum Okręgowe w Sandomierzu i Komendę Powiatową Policji w Sandomierzu.

Dominik Flisiak, Działalność syjonistów-rewizjonistów w Polsce
w latach 1944/1945–1950, Wydawnictwo TYGIEL, Lublin 2020, ss. 280

Na przełomie 1944/1945 r. wraz z zakończeniem niemieckiej okupacji ziem polskich nastąpiła nieudana próba odtworzenia żydowskiej społeczności. Organizacją, która miała reprezentować społeczność żydowską wobec władz powojennej Polski, był Centralny Komitet Żydów w Polsce. W nowych realiach politycznych próbowały funkcjonować partie żydowskie. Osiem z nich działało

w sposób legalny, a trzy nielegalnie. Wśród nich była ortodoksyjna Agudas Isroel, aktywiści centroprawicowego folkizmu oraz syjoniści-rewizjoniści. Syjoniści-rewizjoniści, tj. zwolennicy Włodzimierza Żabotyńskiego (1880–1940) reprezentowali pravicową wizję odtworzenia państwa żydowskiego. W powojennej Polsce funkcjonowali przede wszystkim w Łodzi, Szczecinie, na Górnym i Dolnym Śląsku. Wśród aktywistów ruchu były osoby, które przeżyły czas II wojny światowej w Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich, w gettach powstałych w wyniku niemieckich represji oraz w żydowskich ugrupowaniach partyzanckich.

W powojennej Polsce zwolennicy Żabotyńskiego prowadzili działalność propagandową oraz proemigracyjną, związaną z przemocą antyżydowską oraz powstaniem państwa Izrael w maju 1948 r. Struktury prawicy syjonistycznej zostały rozbite przez funkcjonariuszy Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w pierwszej połowie 1949 r. Wśród zatrzymanych byli Dawid Drażnin, Kielich Lipa oraz Ozjasz Raczek. Wszyscy zatrzymani do 1956 r. wyszli na wolność, a następnie wyjechali z Polski, głównie do Izraela. Praca powstała na podstawie kwerend archiwalnych przeprowadzonych w Polsce oraz w Izraelu.

Eligiusz Małolepszy, Teresa Drozdek-Małolepsza, *Kultura fizyczna i turystyka w województwie wołyńskim w latach 1921–1939*, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2020, ss. 301

Nakładem Wydawnictwa Nauka i Innowacje w Poznaniu ukazała się w 2020 r. monografia autorstwa Eligiusza Małolepszego i Teresy Drozdek-Małolepszej pt. *Kultura fizyczna i turystyka w województwie wołyńskim w latach 1921–1939*. Książka stanowi efekt wieloletniej pracy badawczej autorów, realizowanej m.in. w archiwach i bibliotekach w Polsce i na Ukrainie. Składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, aneksów, bibliografii, wykazu skrótów, spisu tabel, streszczeń w języku angielskim i w języku ukraińskim oraz indeksu nazwisk. W rozdziale pierwszym ukazano charakterystykę województwa wołyńskiego okresu międzywojennego w zakresie zagadnień administracyjnych i społecznych. Rozdział drugi odnosi się do problematyki uwarunkowań rozwoju wychowania fizycznego i sportu w województwie wołyńskim. Rozdział trzeci dotyczy społecznego zasięgu kultury fizycznej. W rozdziale tym przedstawiono m.in. działalność i rolę towarzystw i organizacji młodzieżowych, społecznych, paramilitarnych, mniejszości narodowych, w zakresie realizacji wychowania fizycznego i sportu w województwie wołyńskim. Rozdział czwarty zawiera materiał poświęcony rozwojowi ruchu sportowego. Problematyka tego rozdziału dotyczy ukazania struktur okręgowych związków sportowych, klubów i towarzystw sportowych oraz zawiera materiał poświęcony poszczególnym dziedzinom sportu, które uprawiała

społeczność Wołynia. W rozdziale ostatnim przedstawiono turystykę i rekreację fizyczną w województwie wołyńskim.

W tym miejscu warto przytoczyć fragment recenzji monografii autorstwa dra hab. prof. UwB Artura Paski (zawarty na okładce książki), w którym czytamy: „Autorzy podjęli temat dotychczas pomijany przez historyków kultury fizycznej. Efektem ich badań jest wartościowa i nowatorska monografia oparta na szerokiej i niewykorzystanej dotychczas bazie źródłowej. W publikacji tej odnajdujemy mnóstwo nieznanych wcześniej faktów. W efekcie otrzymujemy w miarę kompletny, interesujący obraz życia sportowego i turystycznego w województwie wołyńskim w latach 1921–1939”.

Monografia stanowi istotny wkład w historiografię kultury fizycznej i turystyki w Polsce, w tym szczególnie w historiografię kultury fizycznej i turystyki na kresach II Rzeczypospolitej.

Studium z rozwoju administracji, Kościoła i społeczności opatowskiej, red. Radosław Kubicki, [seria wydawnicza: *Studia nad Rozwojem Miasta Opatowa i Powiatu Opatowskiego*, t. 3], Kielce, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, 2020, ss. 260

Nakładem Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach ukazała się publikacja poświęcona ziemi opatowskiej, małej ojczyźnie położonej we wschodniej części województwa świętokrzyskiego. Jej szeroki zakres chronologiczny pozwala badaczowi poznać historię regionu na przestrzeni tysiąca lat. Publikacja jest podzielona na cztery części, z których każda posiada określone znaczenie przy założonej analizie funkcjonowania i rozwoju administracji na tym terenie, problematyki religijnej i Kościoła rzymskokatolickiego, gospodarki czy polityki, zagadnień niepozostających bez wpływu na życie lokalnej społeczności miasta Opatowa i okolic. Na całokształt *Studium...* złożyły się publikacje trzynastu autorów, którzy wnieśli kolejne ważne dla tego regionu informacje. Swoje badania przedstawili oni w głównej mierze wykorzystując źródła z dostępnych archiwów i zbiorów bibliotecznych.

Publikację tworzą cztery części. Na pierwszą z nich, *Organy władzy i organizacja społeczeństwa*, złożyły się artykuły autorstwa: Radosława Kubickiego, Łukasza Gulдона i Jerzego Gapysa. Część drugą, zatytułowaną *Kościół i problematyka religijna*, utworzyły publikacje: Marka Florka i Tomisława Giergiela, Piotra Sławińskiego i Anity Młynarczyk-Tomczyk. W części trzeciej zaś tematykę *Gospodarki, społeczeństwa i polityki* podjęli: Marek Florek, Szymon Kazusek, Mariusz Nowak, Tomasz Karbowniczek i Karolina Świącich. *Studium...* zamyka część czwarta, poświęcona *Opisom Opatowa i obwodu opatowskiego z 1820 r.*,

w której stan miast obwodu oraz opis historyczno-statystyczny miasta przedstawił Wiktor Węglewicz.

Publikacja jest znaczącym przyczynkiem do dziejów ziemi opatowskiej.

***Żydzi i wojsko polskie w XIX i XX wieku*, red. T. Domański, E. Majcher-Ociesa, Wydawnictwo IPN, Warszawa–Kielce 2020, ss. 343**

Publikacja przedstawia relacje polsko-żydowskie w wojsku polskim w XIX i XX wieku. W pierwszej części zakres poruszanych zagadnień koncentruje się na udziale Żydów w regularnych działaniach przeciwko zaborcom w kolejnych zrywach zbrojnych schyłku XVIII i XIX w. oraz na próbach podsumowania nastawienia społeczności żydowskiej wobec polskich powstań narodowych (autorzy artykułów: Janusz Wojtasik, Radosław Kubicki, Emil Noiński). Tomasz Karbowniczek i Karolina Święcich przedstawili udział Żydów w rewolucji 1905 r. na ziemiach byłego Królestwa Polskiego i na Białostoczczyźnie. Najliczniejszą grupę stanowią artykuły dotyczące dwudziestolecia międzywojennego, a dotyczące służby zasadniczej żołnierzy pochodzenia żydowskiego w Wojsku Polskim w latach 1921–1939 w skali ogólnokrajowej i regionalnej (autorzy artykułów: Jan Kęsik, Tadeusz Banaszek, Jerzy Prochwicz, Paweł Borek, Edyta Majcher-Ociesa i Jerzy Gapys). Szereg artykułów koncentruje się na zagadnieniach związanych z obecnością przedstawicieli mniejszości żydowskiej w różnych formacjach Wojska Polskiego w okresie II wojny światowej (autorzy: Stanisław Meducki, Ewa Kołomańska, Ewa Koper, Sebastian Piątkowski). Na uwagę zasługuje tekst Józefa Smolińskiego poruszający sprawę dezercji Żydów z Armii Polskiej na Wschodzie w latach 1942–1944. Tom zamykają teksty biograficzne prezentujące wybrane sylwetki oficerów pochodzenia żydowskiego związane z formacjami wojska polskiego (autorzy: Przemysław Marcin Żukowski, Witold Jarno, Zbigniew Bereszyński). Publikacja zawiera indeks osobowy.

Teresa Kultys-Lentowicz, *Krajobrazy piórem zatrzymane*, Kielce 2020, ss. 338

Pozycja ta to wielce interesująca podróż w te bliższe nam, jak i dalekie kraje, wśród których znajdujemy: Francję, Włochy, Grecję, Krete, Turcję, Rosję, ale też i Tunezję czy Ziemię Świętą.

Podróże te, widziane oczami autorki, to reporterskie spojrzenie na odwiedzany kraj z uwzględnieniem jego historii, jak i współczesnych uwarunkowań obyczajowych. Relacje z poszczególnych wędrówek, będące jakby biegnącymi klatkami slajdów, zawierają znaczny ładunek emocjonalny, własne

widzenie świata, które może wzbogacać i wzbogaca czytelnika sięgającego po tę publikację.

Należy również zwrócić uwagę, że podróże te odbywały się w czasach, kiedy możliwości takich eskapad były zupełnie inne niż w chwili obecnej. Spojrzenie na kraje pozostające choćby „za żelazną kurtyną” było na swój sposób wyzwoleniem, zachłyśnięciem się odmiennością świata i ludzi.

Przegląd krain, miejsc i krajobrazów Teresy Kultys-Lentowicz jest godny polecenia każdemu czytelnikowi jako opowieść, która może, nawet dziś, zachęcić do przemyślanej i dobrze przygotowanej wędrówki marzeń.

ZESPÓŁ REDAKCYJNY